

УДК 355.233 (477)

Олександр Васильєв,
Національний університет оборони
України імені Івана Черняховського, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-9492-5594>
DOI: 10.33099/2617-1775/2022-01/09-22

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

У статті проаналізовано теоретичні аспекти інноваційного розвитку військової освіти, особливості інноваційної політики та інноваційної діяльності у сфері військової освіти. Розглянуто суперечності внутрішнього та зовнішнього впливу на інноваційний розвиток військово-освітнього процесу. Визначено зміст етапів реалізації інноваційних перетворень у системі підготовки військових фахівців.

Ключові слова: система військової освіти; інноваційний розвиток; інноваційна політика; інноваційна діяльність; інноваційні технології та методики.

Постановка проблеми. Освіта як соціальний інститут держави виконує значні функції із забезпечення формування людського капіталу й інтелектуально-інформаційного середовища суспільства, передачі культурних цінностей і традицій, сприяння соціальної мобільності, здійснення академічної та професійної освітньої підготовки персоналу на засадах її безперервності впродовж життя людини. Важлива особливість освіти полягає у її тісному взаємозв'язку із іншими сферами життєдіяльності суспільства, зокрема з оборонною сферою.

У Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України, одним із шляхів досягнення необхідних оперативних та інших спроможностей складових сектору безпеки і оборони визначено підвищення рівня індивідуальної фахової підготовки персоналу органів державного та військового управління, їх відповідальності за прийняття рішень, а також інтенсифікація та професіоналізація такої підготовки [1]. Політика Міністерства оборони України у сфері військової освіти є важливою складовою державної політики національної безпеки та оборони і відіграє вирішальну роль у підготовці військових фахівців для Збройних Сил України (далі ЗС України), інших складових сил оборони та спрямована на інноваційний розвиток військової освіти.

У сучасних умовах досягнення в галузі освіти, науковій, науково-технічній і інноваційній діяльності визначають динаміку політичного, соціально-економічного, технологічного, гуманітарного, оборонного, інтелектуального та культурного розвитку країн, їх можливості до інтеграції у світове співтовариство.

Національна система освіти, у тому числі військова освіта, є одним із провідних інститутів реалізації послідовної державної політики активізації інноваційних процесів, формування інноваційної культури суспільства, підвищення інноваційно-інтелектуального потенціалу країни, її

конкурентоспроможності на світовому ринку технологій, наукових знань і людського капіталу [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ґрунтовне висвітлення актуальних проблем та питань національної і зарубіжної освітньої інноваційної політики та діяльності міститься в наукових публікаціях і монографіях В.П. Андрущенко, Г. Бекера, І.Д. Беха, Е. Брукінга, Л.І. Даниленко, І.А. Зязюна, С.М. Ніколаєнка, В.М. Князева, Г.П. Клімової, В.Г. Кременя, В.І. Лугового, Н.Г. Ничкало, М.Х. Саїдова, С.О. Сисоєвої, Є.В. Сірого, Р.М. Федосової, А.В. Хуторського та ін.

До їх творчого доробку слід віднести дослідження стану модернізації змісту, форм і методів навчання та виховання молоді; управління освітніми закладами інноваційного типу; проектування інноваційних педагогічних технологій; підготовки фахівців з різних галузей знань; розвитку творчого потенціалу особистості; особистісно-орієнтованого навчання та виховання; гуманістично-демократичного спрямування змісту освіти; моніторингу якості освіти та освітньої діяльності; визначення термінів “інновація”, “інноваційна педагогічна діяльність”.

Значний вклад у дослідження інноваційних процесів у сфері військовій освіти внесли відомі вчені М.І. Нещадим, Ю.І. Приходько, В.М. Телелим, В.В. Ягупов, а також науковці Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба В.В. Сідаш, А.М. Алімпієв, Г.В. Певцов, С.В. Залкін, С.О. Сідченко, К.І. Хударковський – автори монографії “Інноваційний розвиток вищої військової освіти України: досвід, тенденції, перспективи, особливості підготовки військових льотчиків” [3].

Метою статті є теоретичне обґрунтування напрямів удосконалення системи військової освіти на основі розроблення і впровадження інноваційної політики, творчої освітньої діяльності закладів військової освіти із використанням інноваційних педагогічних технологій та методик, що адаптовані до сучасного досвіду підготовки військових фахівців у провідних країнах світу.

Методи дослідження. Для дослідження проблеми, якої присвячена стаття, використовувалися такі загальнонаукові методи: аналіз і синтез, індукція та дедукція, системний підхід до розв’язання проблеми.

Виклад основного матеріалу.

Розглянемо зміст понять “інновація”, “інноваційна діяльність” у загальному та освітньому трактуванні. Саме поняття “інновація” походить від латинського слова “*innovatio*” (оновлення, новизна, зміна) і розглядаються науковцями в цілому як нові форми організації праці та управління, нові види технологій, які охоплюють не тільки різноманітні установи і організації, але й певні галузі соціальної життєдіяльності людей [4, с. 11]. Відповідно до міжнародних стандартів, інновація визначається як кінцевий результат інноваційної діяльності, що його було втілено у вигляді нового або вдосконаленого продукту, нового або вдосконаленого технологічного процесу, які використовуються в практичній діяльності, або у новому підході до

соціальних послуг.

Інновація у соціально-психологічному аспекті – це створення різного роду новин, продуктів, які призводять до значущих змін у соціальній практиці [5, с. 192]. У словнику “Професійна освіта” “педагогічна інновація – суттєвий елемент розвитку освіти, визначається як процес створення, поширення й використання нових засобів (нововведень) для розв’язання тих педагогічних проблем, які досі розв’язувалися по-іншому” [6, с. 125].

Науковець Хуторської А.В. педагогічну інноватику відносить до сфери науки, вчення про нерозривну єдність та взаємний зв’язок трьох основних компонентів інноваційного процесу в галузі освіти: створення педагогічних новацій, їх запровадження та освоєння, застосування та поширення. На сьогоднішній день, стверджує науковець, – це молода галузь педагогіки, яка знаходиться на стадії виявлення закономірностей, уточнення понятійного апарату, формулювання принципів та інших наукових атрибутів [7, с. 7].

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що освітня інновація – це результат творчої діяльності, що передбачає поєднання інтелектуального та освітнього, інформаційного та матеріально-технічного потенціалу з метою отримання додаткового реального результату в процесі підготовки фахівців щодо ідей, продуктів, змісту освіти, технологій, засобів навчання, форм і методів організації управління в освітній сфері, у тому числі у системі військової освіти.

Система військової освіти (далі – СВО) є складною соціальною, динамічною, ієрархічною освітньо-науковою структурою, що створюється та функціонує з метою забезпечення якісної підготовки військових фахівців, наукових і науково-педагогічних працівників, підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів відповідно до потреб Міноборони, ЗС України та інших складових сил оборони.

Головною метою функціонування СВО є забезпечення її сталого інноваційного розвитку на основі набуття спроможностей з формування і нарощування професійного військового кадрового потенціалу, створення та поширення знань у сфері військової освіти та науки для задоволення реальних і потенційних потреб сил оборони з урахуванням актуальних воєнно-політичних загроз і викликів. Основними принципами функціонування сучасної СВО є:

пріоритетність військово-професійної спрямованості та національно-патріотичного виховання військових фахівців у системі освітньої діяльності військових навчальних закладів;

гнучкість і прогностичність військової освіти;

ступеневість системи підготовки військових фахівців, безперервність освіти протягом усього терміну служби;

випереджувальний характер підготовки військових фахівців відносно потреб розвитку ЗС України та інших складових сил оборони;

забезпечення інтеграції освітнього процесу з науковою, науково-технічною та інноваційною діяльністю;

незалежність здобуття військової освіти від впливу політичних партій, громадських та релігійних організацій;

органічний зв'язок функціонування військових навчальних закладів з діяльністю військ (сил).

Основні завданнями інноваційного розвитку СВО є:

приведення нормативно-правових актів з питань функціонування і розвитку військової освіти у відповідність до динаміки змін у законодавчій базі України в сфері освіти і науки, у доктринальній базі сил оборони з урахуванням передового вітчизняного досвіду та досвіду країн-членів НАТО;

створення єдиної інтегрованої системи військової освіти для структур сил оборони з їх міжвідомчою координацією і взаємодією з питань оборонного планування, спільного планування і проведення операцій;

розроблення та впровадження сучасних технологій ефективного та гнучкого управління змінами в системі військової освіти відповідно до методології оборонного менеджменту;

удосконалення професійної військової освіти (L-курсів і курсів підвищення кваліфікації) як складової СВО;

поетапне нарощування якості кадрового, інноваційного та ресурсного потенціалу військової освіти, забезпечення інтеграції вітчизняної військової науки і освіти відповідно до перспектив розвитку сил оборони та інтеграції СВО в європейський та євроатлантичний військово-освітній і правовий простір.

Інноваційний розвиток СВО здійснюється на основі реалізації *інноваційної політики*. У статті інноваційна політика розглядається як вплив держави на інноваційну діяльність за допомогою прямих та опосередкованих важелів правового та економічного регулювання задля розвитку освіти, науки, технологій та інноваційних процесів.

Філософський енциклопедичний словник визначає політику як “діяльність, що має своєю метою регулювання взаємин між людьми для забезпечення певного стану деякої суспільної одиниці (суспільного утворення)” [8, с. 494]. На нашу думку, таке тлумачення категорії “*політика*” дає можливість розглядати її також з позиції поведінкового підходу, через поведінку та діяльність персоналу, тобто з позиції активної ролі людини в процесі пошуку та запровадження інновацій.

З урахуванням вимог законодавства України інноваційну політику військової освіти доцільно розглядати на двох рівнях: зовнішньому та внутрішньому. До основних принципів зовнішньої інноваційної військово-освітньої політики, на нашу думку, можна віднести такі:

єдність освітнього та наукового процесів, управлінської діяльності, їх спрямованість на зміцнення обороноздатності держави та розвиток ЗС України;

орієнтація на інноваційний, продуктивний шлях розвитку;

формування нормативно-правової бази у сфері інноваційної військово-освітньої діяльності;

створення в науково-педагогічних колективах умов для плідної інноваційної діяльності;

оптимальне поєднання державного, відомчого регулювання та самоуправління;

формування інноваційних проектів, завдань з пріоритетних напрямів

досліджень щодо динамічного розвитку системи підготовки військових фахівців усіх ступенів вищої освіти;

підтримка провідних учених, наукових і науково-педагогічних шкіл;

здійснення комплексних військово-освітніх досліджень з практичною реалізацією в освітньому процесі інноваційних наукових продуктів;

співробітництво з провідними вищими військовими та цивільними закладами вищої освіти держави;

міжнародне співробітництво в сфері військової освіти з країнами-членами НАТО.

Внутрішня інноваційна військово-освітня політика, на нашу думку, має формуватися та здійснюватися на основі таких принципів:

неперервність розвитку інноваційного потенціалу ВВНЗ як засобу продукування, розроблення та запровадження інновацій;

комплексність інноваційних досліджень з проблем підготовки військових фахівців та їх реалізація у військово-освітньому процесі;

активізація виконання ініціативних і договірних досліджень;

інноваційність підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів;

створення у закладах військової освіти структурних підрозділів для координації дій щодо формування та реалізації інноваційної політики;

матеріальне, моральне та військово-соціальне стимулювання інноваційної діяльності наукових і науково-педагогічних працівників;

інформаційне, логістичне та матеріально-технічне забезпечення процесу продукування та реалізації інновацій;

співробітництво в сфері підготовки військових фахівців з Зкладами військової освіти країн-членів НАТО.

Важливою складовою інноваційного руху України в галузі безпеки та оборони є система вищої військової освіти, у якій в процесі підготовки офіцерських кадрів для ЗС України та інших складових сил оборони виконуються такі основні завдання та функції:

проведення фундаментальних і прикладних досліджень у сфері оборони;

неперервне накопичення наукових знань і досвіду;

продукування нових знань і військових технологій;

розробка та удосконалення змісту освітньо-професійних і освітньо-наукових програм;

розробка та запровадження нових інформаційно-комунікаційних технологій;

удосконалення процедури та інструментарію оцінки компетентностей (знань, умінь, навичок) тих, хто навчається;

удосконалення механізмів управління освітнім процесом на основі моніторингу якості військової освіти та освітньої діяльності.

Виконання зазначених задач і функцій з високою ефективністю в значною мірою залежить від того, як повно вони спираються на інноваційну складову. Саме тому дослідження розвитку системи підготовки військових фахівців з вищою освітою, напрямів і шляхів інноваційної діяльності ВВНЗ є актуальною проблемою і зумовлюється такими чинниками:

новими соціально-економічними перетвореннями у суспільстві, реформуванням ЗС України, що обумовило необхідність корінних змін в організації системи вищої військової освіти, методології і технології організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах (далі – ВВНЗ) і потребою підготовки нової генерації науково-педагогічних кадрів;

посиленням тенденції гуманітаризації змісту освіти, появою нових навчальних дисциплін та виникненням потреб у викладачах, які б могли забезпечити творчій, інноваційний підхід до реалізації цих тенденцій;

необхідністю вдосконалення і трансформації традиційного освітнього процесу (модернізація, модифікація, раціоналізація);

отриманням викладачем можливості творення власної педагогічної лабораторії, на відміну від умов жорсткої регламентації змісту і організації освітнього процесу, що вимагає набуття досвіду інноваційної діяльності;

бурхливими змінами в інформатизації суспільства, активізації потреб оновлення інформаційно-освітнього середовища;

змінами у національній законодавчій базі щодо освіти, наближенням її до європейського освітнього та інформаційного простору [9 – 11];

прийняттям протягом останніх років низки нормативно-правових актів з безпекової та оборонної політики держави [12, 13];

міжнародними та внутрішніми воєнно-політичними факторами, подальшим розвитком сектору безпеки та оборони, ЗС України;

реалізацією курсу на поглиблення партнерства з НАТО в питаннях підготовки офіцерських кадрів;

необхідністю коригування дидактики військово-освітнього процесу, підвищення якості підготовки військових фахівців на основі компетентнісного підходу;

зростанням значення професійної та мовної підготовки науково-педагогічних працівників, підвищенням рівня їх кваліфікації у комплексі із заходами ротації;

потребою зміни підходів щодо фінансування та матеріально-технічного забезпечення освіти і науки.

Закон України “Про вищу освіту” серед основних завдань закладів вищої освіти передбачає “забезпечення органічного поєднання в освітньому процесі освітньої, наукової та інноваційної діяльності” [10]. Крім того, більшість законодавчих документів, національних програм стосовно вищої освіти наголошують на недопущенні зниження якості освіти, падінні рівня знань, моральному старінні методів і методик навчання.

Одним із шляхів модернізації вищої військової освіти є впровадження в освітній процес ВВНЗ інноваційних педагогічних технологій і методик. Інновації в освітньої діяльності пов’язані з активним процесом створення, поширення нових методів і засобів навчання для вирішення дидактичних завдань підготовки фахівців у гармонійному поєднанні класичних традиційних методик та результатів творчого пошуку, застосування нестандартних, прогресивних технологій, оригінальних дидактичних ідей і форм забезпечення освітнього процесу [14].

В умовах трансформаційних змін у вищій військовій освіті потребують постійного ретельного вивчення та науково-практичного обґрунтування питання щодо поширення кращого досвіду інноваційної освітньої діяльності, інтерактивних форм навчання, індивідуалізованих, командних, проектних технологій отримання знань, інформаційно-комунікаційних засобів навчання, онлайн-освіти та інших нововведень.

Інноваційну діяльність як технологію можна представити такими складовими: *проектна* (місія, мета, структура, суб'єкти діяльності); *процесуальна* (планування, організація, умови, заходи зі стимулювання, створення, освоєння та застосування новацій); *аналітична* (оцінка, аналіз, прогноз, розроблення варіантів рішень); *коригувальна* (на основі аналітичних матеріалів і зворотного зв'язку). Слід також мати на увазі, що при цьому мають ураховуватись такі чинники: соціально-економічні, оборонні, психолого-педагогічні, технологічні, інформаційні, матеріально-технічні, фінансові, організаційно-управлінські.

Об'єктом інноваційної освітньої діяльності є процес виникнення, розвитку, створення та застосування інновацій у підготовці військових фахівців, тобто цілеспрямованих змін, що вносять у військову освіту нові елементи та викликають її перехід на якісно більш високий рівень.

Предметом інноваційної освітньої діяльності є система відносин і взаємодії, що виникає у процесі освітньої діяльності, та спрямована на підвищення психолого-педагогічної і методичної компетентностей науково-педагогічних працівників, на покращення показників якості освіти та освітнього процесу, якості підготовки військових фахівців, на становлення їх самодостатності, суб'єктності та лідерської орієнтації.

До основних функцій інноваційної освітньої діяльності можна віднести підходи до формування таких узагальнених складових: місія; цілі; зміст військової освіти; форми, методи, технології підготовки військових фахівців; засоби навчання; наукова діяльність; науково-педагогічні працівники; матеріально-технічна база; система управління тощо.

Інноваційна реалізація зазначених функцій, як відзначає Клімова Г.П., вимагає розв'язання низки таких завдань: підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації кадрів як суб'єктів інноваційних процесів; підготовка науково-педагогічних працівників, що мають володіти інноваційними технологіями навчання; виховання інноваційної культури у суб'єктів інноваційних процесів, зокрема корпоративної; генерація та впровадження інноваційних технологій у навчальний процес; активізація участі вищих навчальних закладів в інноваційних процесах [4, с. 207]. Слід зазначити, що наведені завдання потребують відповідного інформаційного, фінансового, матеріально-технічного та управлінського забезпечення.

Система підготовки військових фахівців має оперативно й гнучко реагувати на запити суспільства, ЗС України, особистості, що здобуває освіту, враховувати основні тенденції й перспективи становлення та розвитку зазначених запитів, ураховувати та прогнозувати ризики. До найважливіших напрямів продукування інновацій у сфері вищої військової освіти на

сучасному етапі можна віднести такі:

концептуальні засади військової освіти (місія, мета, закономірності, принципи, основні напрями та шляхи реалізації);

організаційне та інформаційне забезпечення відбору кандидатів на навчання у ВВНЗ;

підготовка наукових і науково-педагогічних працівників;

дидактичні основи підготовки військових фахівців;

оновлення змісту навчання, підвищення якості стандартів вищої військової освіти;

військово-професійна спрямованість підготовки фахівців;

інтеграція освітнього процесу ВВНЗ з бойовою та повсякденною діяльністю військ (сил);

підвищення якості військово-освітньої діяльності та підготовки військових фахівців, особистісна орієнтованість навчання;

запровадження нових педагогічних технологій у військово-освітній процес;

формування ефективної системи мотивації і стимулювання діяльності наукових, науково-педагогічних працівників, курсантів (слухачів);

удосконалення нормативно-правової бази військової освіти

формування позитивного морально-психологічного стану у навчальних колективах і підрозділах;

удосконалення системи управління військовою освітою;

дієвість контрольних та моніторингових процедур;

створення та використання новітніх засобів навчання.

Джерелом інноваційного розвитку військово-освітнього процесу, його рушійною силою є притаманні йому *суперечності* [15]. Вони виражають його специфіку, багатоманітність і спонукають до інноваційної діяльності. Важливо відмітити, що способи розв'язання суперечностей за наслідками можуть мати як конструктивний, так і деструктивний характер, коли недостатньо враховуються всі чинники, фактори та обставини.

Суперечності в системі підготовки військових фахівців можна розглядати в таких вимірах: ефективність функціонування; структура; ресурсне забезпечення; нормативно-правове регулювання; система управління; освітній процес і розвиток здобувачів військової освіти.

У свою чергу, зазначені виміри суперечностей за впливом на систему підготовки військових фахівців мають подвійний характер – зовнішній і внутрішній. Суперечності зовнішнього впливу мають прояв між:

діючими концептуальними поглядами на розвиток військової освіти та сучасними тенденціями, притаманними функціонуванню світових цивільних і військових освітніх систем;

сучасним станом управління системою підготовки військових фахівців, заходами та результатами контрольних-коригувальних дій і науковими поглядами на складові та сутність процесу управління;

існуючою мережею ВВНЗ, навчальних центрів і системним підходом до формування державного замовлення на підготовку військових фахівців для ЗС

України та інших складових сил оборони;

нормативними засадами інтеграції військової освіти з цивільною освітою та вимогами щодо якості теоретичної і практичної військово-професійної підготовки військових фахівців;

передбаченим фінансовим, матеріально-технічним, інформаційним забезпеченням, оснащенням ВВНЗ, навчальних центрів озброєнням, військовою технікою, тренажерами, засобами імітаційного моделювання, інтегрованими навчальними комплексами тощо та сучасними вимогами і потребами щодо якості підготовки офіцерських кадрів, спроможних виконувати поставлені завдання в динамічних умовах застосування сучасних видів і систем озброєння.

Суперечності внутрішнього впливу пов'язані з управлінськими та процесуальними чинниками функціонування ВВНЗ. Вони в цілому відбивають стан неповної відповідності складових процесу підготовки військових фахівців щодо виконання ними кваліфікаційних вимог та якісного засвоєння освітньо-професійних програм. Основними причинами суперечностей внутрішнього впливу є такі:

недостатній рівень вимогливості щодо: організації військово-освітнього процесу, його інформаційного, науково-методичного, матеріального-технічного забезпечення, виховної роботи, повсякденної діяльності підрозділів ВВНЗ; стану території, навчальних корпусів, аудиторій, полігонів, містечок, спортивних споруд, музеїв, їдалень тощо;

зниження мотивації і активності постійного та змінного складу на всіх рівнях навчальної, методичної, наукової, повсякденної діяльності, недостатнє вжиття заходів щодо надання цьому процесу позитивної, інноваційної спрямованості;

відсутність системних засад у проектуванні та реалізації компетентнісної моделі військового фахівця за обраною спеціальністю (спеціалізацією) підготовки, особливо її військово-професійної складової;

спрямованість змісту оперативно-тактичних, тактичних, військово-технічних, загальноінженерних навчальних дисциплін на відносно застарілі зразки озброєння, військової техніки, принципи їх побудови, умови експлуатації, бойового застосування, що не відповідають сучасному стану військової науки та практики, організації ведення збройної боротьби;

низька ефективність застосовуваних технологій навчання, їх невідповідність вимогам формування та розвитку у військових фахівців професійних компетентностей, системних знань, умінь, навичок;

невизначеність з підходами щодо теоретичної та практичної підготовки військових фахівців за часом, формами та методами організації, інформаційним і матеріально-технічним забезпеченням;

низька об'єктивність оцінки науково-педагогічними працівниками рівня знань, умінь, навичок курсантів (слухачів); нераціональність обраних при цьому методик та інструментарію;

зниження в діяльності науково-педагогічних працівників рівня навчально-методичної, наукової роботи; якості викладання навчальних дисциплін, розроблення та вдосконалення дидактичного забезпечення освітнього процесу;

вимогливості в процесі навчання; професійного зростання; наполегливості в підготовці науково-педагогічних працівників через ад'юнктуру та докторантуру.

Суперечності, що мають місце у військово-освітньому процесі, багатоманітні за формами вияву та розв'язання. Але всі вони виступають для учасників інноваційних процесів у вигляді певних труднощів, подолання яких вимагає великої напруги розумових і фізичних сил, творчого ставлення до справи. Зняття одних суперечностей військово-освітнього процесу, як свідчить досвід і практика, породжує інші, що знов виявляються та розв'язуються на новому, більш якісному рівні. На нашу думку, в цьому й полягає сутність неперервного, поступального та динамічного інноваційного розвитку системи підготовки військових фахівців.

Важливе місце в динамічному розвитку військової освіти посідають наукові підходи до здійснення інновацій, кожен із яких має свою технологію, що, в свою чергу, потребує знань, досвіду та творчості. Певні підходи до цього процесу дістали відображення в науковій літературі [16; 17].

Аналіз цих підходів дає змогу сформулювати певні етапи, яких доцільно дотримуватися, здійснюючи інноваційні перетворення в системі підготовки військових фахівців.

Перший етап. Слід переконатися в недосконалості, неефективності, застарілості тієї педагогічної структури (чи типу управлінської, педагогічної діяльності), що планується скоригувати чи змінити. При цьому ані “власне адміністративне передчуття”, ані спонтанне бажання “щось оновити” не можуть бути достатніми підставами для початку цієї діяльності. Об'єктивною основою в цьому разі є аналіз та оцінка військової освітньої системи за надійними критеріями, які й мають виявити, довести її недосконалість, застарілість чи неефективність. Такими показниками і критеріями можуть бути реальний розвиток курсантів (слухачів), готовність їх до служби в ЗС України, якість освіти та вихованості, здоров'я і культури тих, хто навчається, міра їх самореалізації тощо.

Другий етап здійснення інновацій передбачає широкий та ретельний аналіз з метою пошуку передових освітніх технологій, оновлення змісту та засобів навчання, що мають випереджувальний характер і можуть бути використані для впровадження новацій, які прийдуть на зміну застарілому та неефективному. При цьому передовий, прогресивний досвід слід віднаходити як у вітчизняній, так і у світовій, європейській практиці, використовуючи бази даних бібліотечних центрів, комп'ютерних мереж.

Важливо не тільки віднайти та описати досвід, що має локальне, місцеве значення й часто пов'язаний з персональними носіями цього досвіду – науковими, науково-педагогічними працівниками, педагогічними колективами. Потрібно також продуктивно перенести інноваційний, досвід у нові умови, наприклад, – у освітній процес ВВНЗ, зробити його набуток більш масовою військово-освітньої практики.

Третім етапом у ланці перетворень освітніх систем є проектування інноваційної моделі поновлюваної освітньої системи чи її окремої складової –

від її ескізу до дидактичних, методичних робочих проектів. Тобто створюється модель освітньої новації з конкретними, певним чином визначеними властивостями, що відрізняють її від традиційного варіанта, на зміну якому вона пропонується.

Четвертим етапом інноваційних перетворень в освітній системі є експериментальна перевірка інноваційного продукту, тобто практична реалізація інновації, побудова алгоритму втілення її у практику. Особливу увагу при цьому слід звернути на інтенсивність та ефективність новацій, тобто на те, які зміни в професійній діяльності учасників військово-освітнього процесу вони викличуть, чи приведуть до оптимальнішого використання робочого часу науково-педагогічних працівників і курсантів (слухачів), до кращого засвоєння останніми навчального матеріалу, до підвищення ефективності військово-освітнього процесу та якості підготовки військових фахівців.

Ініціювання та запровадження інновацій у ВВНЗ – багатовимірний процес, який залежить від низки чинників, зокрема:

- гнучкості організаційної структури ВВНЗ;
- організаційної культури закладу військової освіти та стиля керівництва;
- інформованості науково-педагогічних працівників щодо існуючих проблем і переваг, що мають бути досягнуті із запровадженням інновацій;
- залучення науково-педагогічних працівників, здобувачів військової освіти до планування інноваційної діяльності та запровадження інновацій;
- вмотивованості учасників військово-освітнього процесу;
- здатності керівництва ВВНЗ критично оцінювати прорахунки, приймати адекватні заходи щодо їх усунення, налагодити ефективний контроль діяльності з розроблення та запровадження інновацій;
- наявності дієвої системи комунікацій та зворотного зв'язку між учасниками військово-освітнього процесу.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Освіта, у тому числі і військова, є одним із головних факторів розвитку держави та її збройних сил, який дає поштовх до стратегічного вирішення завдань щодо реформування національної системи освіти й оборонного сектору, їх інтеграції до європейського економічного, культурного, інформаційного, освітнього та наукового просторів.

Інноваційна політика у сфері військової освіти в контексті викладеного у статті, є дієвим інструментом удосконалення системи підготовки військових фахівців, підвищення її ефективності і, водночас, – визначальним чинником її поступально зростаючого інноваційного розвитку. Вона має сприяти розкриттю інтелектуального, інноваційного потенціалу системи військової освіти, забезпеченню інноваційно-активної діяльності учасників військово-освітнього процесу.

Подальше дослідження за зазначеною проблематикою буде спрямовано на здійснення аналізу ролі військових викладачів в інноваційних перетвореннях та опрацювання методики використання кваліметричного підходу до оцінки інноваційної діяльності ВВНЗ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Указ Президента України від 14.03.2016 № 92/2016 “Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України”: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/92/2016>.
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи” від 17.06.2009 року № 680-р // Офіційний вісник України. – 2009. – № 47. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/680-2009-p>.
3. Інноваційний розвиток вищої військової освіти України: досвід, тенденції, перспективи, особливості підготовки військових льотчиків: монографія / В. В. Сідаш, А. М. Алімпієв, Г. В. Певцов, С. В. Залкін, С. О. Сідченко, К. І. Хударковський. – Харків: Цифрова друкарня № 1, 2012. – 456 с.
4. Клімова Г.П. Державна інноваційна політика // Вісник Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”. – 2014. – № 2 (21). – С. 207–213.
5. Словарь практического психолога / Сост. С.Ю. Головин. – Минск: Харвест, 1998. – 800 с.
6. Професійна освіта: [словник] / Уклад. С.У. Гончаренко, І.А. Зязюн, Н.Г. Ничкало та ін.; за ред. Н.Г. Ничкало. – К.: Вища школа, 2000. – 380 с.
7. Хуторской А.В. Педагогическая инноватика / А.В. Хуторской. – М.: Академия, 2008. – 256 с.
8. Філософський енциклопедичний словник. – Київ: Абрис, 2002. – 742 с.
9. Закон України “Про освіту” від 05.09.2017 р. № 2145-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380.
10. Закон України “Про вищу освіту” від 01.07.2014 р. № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page2>
11. Закон України “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2012, № 19-20, ст. 166.
12. Указ Президента України від 25 травня 2015 року № 555/2015 “Про нову редакцію Воєнної доктрини України” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/>
13. Указ Президента України від 17 вересня 2021 року № 473/2021 “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року “Про Стратегічний оборонний бюлетень України”. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/4732021>
14. Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи : Монографія / П. Ю. Саух та ін., під ред. П. Ю. Саух. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 443 с.
15. Приходько Ю.І. Суперечності в системі підготовки військових фахівців з вищою освітою / Ю.І. Приходько // Тези доповідей XIII Міжнародної науково-практичної конференції “Військова освіта і наука: сьогоднішня та майбутня”, 24 листопада 2017 р., Київ. – К.: ВІ КНУ. – С. 175–176.
16. Наукове та методичне забезпечення впровадження педагогічних інновацій: Збірник наукових праць / Редкол.: Л.І.Даниленко (відп. ред.) та ін. – Херсон: ЦНТЕІ, 1999. – 254 с.
17. Телелим В.М., Приходько Ю.І. Інноваційна спрямованість військової освіти: механізми, поняття та сутність / В.М. Телелим, Ю.І. Приходько // Збірник наукових праць “Військова освіта” Національного університету оборони України. – 2015. – № 1(31) – С. 3– 16.

REFERENCES

1. Ukaz Prezidenta Ukrayini vid 14.03.2016 № 92/2016 “Pro Kontseptsiyu rozvitku sektoru bezpeki i oboroni Ukrayini”: [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/92/2016>. (in Ukrainian)

2. Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayini "Pro shvalennya Kontseptsii rozvitku natsionalnoyi innovatsiynoyi sistemi" vid 17.06.2009 roku № 680-r // Ofitsiyniy visnik Ukrayini. – 2009. – № 47. – [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/680-2009-r>. (in Ukrainian)
3. Innovatsiyniy rozvitok vischoyi viyskovoyi osviti Ukrayini: dosvid, tendentsiyi, perspektivi, osoblivosti pidgotovki viyskovih lotchikiv: monografiya / V.V. Sidash, A. M. Alimpiev, G. V. Pevtsov, S. V. Zalkin, S. O. Sidchenko, K. I. Hudarkovskiy. – Harkiv: Tsifrova drukarnya № 1, 2012. – 456 s. (in Ukrainian)
4. Klimova G.P. Derzhavna innovatsiyna politika // Visnik Natsionalnogo universitetu "Yuridichna akademiya Ukrayini imeni Yaroslava Mudrogo". – 2014. – № 2 (21). – S. 207–213. (in Ukrainian)
5. Slovar prakticheskogo psihologa / Sost. S.Yu. Golovin. – Minsk: Harvest, 1998. – 800 s. (in Russian)
6. Profesiyna osvita: [slovník] / Uklad. S.U. Goncharenko, I.A. Zyazyun, N.G. Nichkalo ta in.; za red. N.G. Nichkalo. – K.: Vischa shkola, 2000. – 380 s. (in Ukrainian)
7. Hutorskoy A.V. Pedagogicheskaya innovatika / A.V. Hutorskoy. – M.: Akademiya, 2008. – 256 s. (in Russian)
8. Filosofskiy entsiklopedichniy slovník. – Kiyiv: Abris, 2002. – 742 s. (in Ukrainian)
9. Zakon Ukrayini "Pro osvitu" vid 05.09.2017 r. № 2145-VIII // Vidomosti Verhovnoyi Radi (VVR), 2017, № 38-39, st.380. (in Ukrainian)
10. Zakon Ukrayini "Pro vischu osvitu" vid 01.07.2014 r. № 1556-VII [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page2> (in Ukrainian)
11. Zakon Ukrayini "Pro prioritetni napryami innovatsiynoyi diyalnosti v Ukrayini" // Vidomosti Verhovnoyi Radi (VVR), 2012, № 19-20, st. 166. (in Ukrainian)
12. Ukaz Prezidenta Ukrayini vid 25 travnya 2015 roku № 555/2015 "Pro novu redaktsiyu Voennoyi doktrini Ukrayini" [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.president.gov.ua/documents/> (in Ukrainian)
13. Ukaz Prezidenta Ukrayini vid 17 veresnya 2021 roku № 473/2021 "Pro rishennya Radi natsionalnoyi bezpeki i oboroni Ukrayini vid 20 serpnya 2021 roku "Pro Strategichniy oboronniy byuleten Ukrayini". – [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.president.gov.ua/documents/4732021> (in Ukrainian)
14. Innovatsiia u vischii osviti: problemi, dosvid, perspektivi : Monografiya / P. Yu. Sauh ta In., pid red. P. Yu. Sauh. – Zhitomir: Vid-vo ZhDU im. I. Franka, 2011. – 443 s. (in Ukrainian)
15. Prihodko Yu.I. Superechnosti v sistemi pidgotovki viyskovih fahivtsiv z vischoyu osvitoiu / Yu.I. Prihodko // Tezi dopovidey XIII Mizhnarodnoyi naukoivo-praktichnoyi konferentsiui "Viyskova osvita i nauka: sogo dennya ta maybutne", 24 listopada 2017 r., Kiyiv. – K.: VI KNU. – S. 175–176. (in Ukrainian)
16. Naukove ta metodichne zabezpechennya vprovadzhennya pedagogichnih innovatsiy: Zbirnik naukovih prats / Redkol.: L.I.Danilenko (vidp. red.) ta In. – Herson: TsNTEI, 1999. – 254 s. (in Ukrainian)
17. Telelim V.M., Prihodko Yu.I. Innovatsiyna spryamovanist viyskovoyi osviti: mehanizmi, ponyattya ta sutnist / V.M. Telelim, Yu.I. Prihodko // Zbirnik naukovih prats "Viyskova osvita" Natsionalnogo universitetu oboroni Ukrayini. – 2015. – № 1(31) – S. 3–16. (in Ukrainian)

РЕЗЮМЕ

Александр Васильев,
Национальный университет обороны
Украины имени Ивана Черняховского

Теоретические аспекты инновационного развития военного образования

В статье проанализированы теоретические аспекты инновационного развития военного образования, особенности инновационной политики и инновационной деятельности в сфере военного образования. Рассмотрены противоречия внутреннего и внешнего влияния на инновационное развитие военно-образовательного процесса. Определено содержание этапов реализации инновационных преобразований в системе подготовки военных специалистов.

Ключевые слова: *система военного образования; инновационное развитие; инновационная политика; инновационная деятельность; инновационные технологии и методики.*

SUMMARY

Oleksandr Vasyliiev,
National Defense University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovsky

Theoretical aspects of the innovative development of military education

Introduction. *In modern conditions, achievements in education, science, science and technology and innovation determine the dynamics of political, socio-economic, technological, humanitarian, defense, intellectual and cultural development of countries, their opportunities for integration into the world community. The national education system, including military education, is one of the leading institutions for implementing a consistent state policy of intensifying innovation processes, forming an innovative culture of society, increasing the country's innovation and intellectual potential, its competitiveness in the global market of technology, scientific knowledge and human capital.*

Purpose. *The aim of the article is to substantiate the directions of improving the military education system based on the development and implementation of innovation policy, educational activities of military educational institutions through the use of innovative pedagogical technologies and techniques adapted to modern experience of military training in leading countries.*

Methods. *The following general scientific methods were used to study the problem to which the article is devoted: analysis and synthesis, induction and deduction, a systematic approach to solving the problem.*

Results. *The article analyzes the features of innovation policy and innovation in the military education system. The contradictions of internal and external influence on the innovative development of the military-educational process are considered. The content of the stages of realization of innovative transformations in the system of military specialists training is determined.*

Originality. *The main tasks of innovative development of the military education system are determined. The principles of internal and external innovative military-educational policy are formulated. The technological components of innovation activity are analyzed, in particular: project (mission, purpose, structure, subjects of activity); procedural (planning, organization, conditions, measures to stimulate, create, develop and apply innovations); analytical (assessment, analysis, forecast, development of solutions); corrective (based on analytical materials and feedback).*

Conclusion. *Innovative politics in the field of military education in the context of the stated in the article, is the effective instrument of improvement of the system of preparation of soldiery specialists, increase of her efficiency and, at the same time, - by a determinative her forward growing innovative development. She must assist opening of intellectual, innovative potential of the system of military education, providing of innovative-active activity of participants of military-educational process. Further research after the marked range of problems will be sent to realization of analysis of role of soldiery teachers in innovative transformations and working of methodologies of evaluation of innovative activity of higher military educational establishments.*

Key words: *system of military education; innovative development; innovative politics; innovative activity; innovative technologies and methodologies.*